

Nekaj besednorednih posebnosti v nadiškem in briškem narečju¹

Danila Zuljan Kumar

IZVLEČEK: V raziskavi so prikazana odstopanja od knjižnih besednorednih pravil v nadiških in briških govorih. Podrobneje so predstavljeni: stava pridevniškega ujemalnega prilastka v samostalniški besedni zvezi, stava prostih naslonk in zaporedje naslonk v naslonskem nizu, besedni red v povedi, ki jo uvede članek oziroma prislovno določilo kraja ali časa, besedni red v zloženi povedi z odvisnikom ter pravilo stave izpostavljenega stavčnega člena. Ugotavlja se tudi, ali je treba vsa odstopanja pripisati vplivu stičnih romanskih jezikov ali pa gre morda le za posebnosti govorjenega jezika.

ABSTRACT: The study presents deviations from the rules on the word order in the standard language which can be observed in the Nadiža and the Briško dialects. A detailed presentation is given for the position of the attributive adjective in agreement with the headword within the nominal phrase, for the position of free clitics and the order of clitics within a string, for the word order in a clause introduced by a particle or an adverbial adjunct of time or place, for the word order in a compound sentence with a dependent clause and for the rule about positioning of the emphasized sentence element. The author also tried to establish whether the deviations occur under the influence of the neighbouring Romance languages or they are merely typical features of the spoken language.

0 Uvod

V jezikih s tako imenovanim stalnim besednim redom, npr. angleščini, je skladenjska vloga besed in besednih zvez določena z njihovo besednoredno razmestitvijo v povedi. Nasprotno je v jezikih, v katerih je skladenjska vloga besed in besednih zvez večinoma določena z oblikoslovnimi sredstvi, npr. slovenščini, vloga besednega reda drugačna. Besedni red ne odloča o skladenjski vrednosti delov

¹ Prispevek je popravljen in dopolnjen poglavje iz moje magistrske naloge z naslovom *Narečne interference v skladnji beneškoslovenskih besedil* (mentorici prof. dr. Breda Pogorelec in prof. dr. Zinka Zorko).

stavka,² ampak z njim v okviru členitve po aktualnosti oblikujemo sporočilno perspektivo izreka.³ To seveda velja za prosto stavo, ki jo glede na sporočevalčev namen določa vsakokratni pomen stavka.⁴ Pri stalni stavi je položaj drugačen. Sporočevalec besed ne more sam razpostavljati, ampak se mora držati pravil. Stalna stava je namreč ena od prvin jezikovnega sistema in kot taka izhaja iz pravil knjižnega jezika.

0.1 Dvojnost prosta/neprosta (danes stalna) stava je prepoznal že Breznik in ju tudi tako poimenoval. V svoji razpravi *Besedni red v govoru* (1908) se je posvetil predvsem prvi. Zanj meni, da je varljiv pojem, saj »besede še niso same po sebi razvrščene, temveč jih mora postavljati pisavec, in sicer tja, kjer jih zahteva pomen stavka. Kdo je torej prost? Prost je le jezik, a pisavec je bridko vezan«. ⁵ (Breznik 1908, 234.) Stalni stavi je namenil precej manj pozornosti. Kot zglede zanjo omenja naslonke, »ki stoje v indoevropskih jezikih skoro brez izjeme za prvo besedo v stavku« (222),⁶ stavo prilastka, prilastkovega in delnega (partitivnega) rodilnika, pristavka (apozicije) ter končno stavo nemškega povednega glagola

² Vendar obstajajo izjeme. Sem sodijo primeri, ko imamo v stavku homonimna sklona, imenovalnik in tožilnik, npr. *Dekle opazuje dete, Kandidatke so mirile nasprotnice*, ter stavki z osebkom in povedkovim določilom tipa *Lisica je zver*. Če so take povedi že same po sebi sporočila, imamo prvi samostalniki za osebek, drugega pa za predmet oziroma povedkovo določilo. Pri vprašalnih stavkih z vprašalnimi zaimki pa je ravno nasprotno, npr. *Kaj je lisica?*, vprašalni zaimek je povedkovo določilo. (SS 2000, 676.)

³ Za razliko od jezikov s stalnim besednim redom ima slovenščina prosti besedni red, ki se ravna po načelu členitve po aktualnosti, kriterij katere je pomembnost informacije; manj pomembno je na začetku izreka, pomembnejše na koncu. Stalni besedni red pa ima sloveščina v primerih, kjer stavo urejajo slovnična pravila. Toporišič (2000, 669) kriterij členitve po aktualnosti prišteva k pravilom stalnega besednega reda, pri čemer loči stalni besedni red po členitvi po aktualnosti in stalni besedni red po posebnih običajih danega jezika.

⁴ Stopnja, do katere členitev po aktualnosti določa skladijsko zgradbo nekega besedila, je odvisna tudi od drugih omejitev v jeziku. V angleščini in francoščini na primer predstavlja odsotnost diferenciranega sklonskega sistema na mnogih področjih stroge omejitve v besednem redu. V češčini in slovenščini te omejitve ni, zaradi bogatega sklonskega sistema lahko besedni red zvesteje sledi členitvi po aktualnosti in pri tem izrazi razlike v informativnosti, ki jih v germanskih in romanskih jezikih izraža nasprotje med določnim in nedoločnim členom. (Beaugrande, Dressler 1992, 61.)

⁵ S to trditvijo je Breznik posegel na področje členitve po aktualnosti, kot je pojav, pri katerem neko določeno vedenje, ki ga želi posredovati, sporočevalec uredi v perspektivo glede na pomembnost in novost, poimenoval V. Mathesius v okviru praškega strukturalizma dobrih dvajset let za Breznikom, in sicer v svoji razpravi *O tak zvaném aktuálním členením vetném*. (Slovo a slovesnost 5, 1939, 171–174.) Njegovo tezo je nadalje razvil predvsem F. Daneš. Sicer pa je načelo členitve po aktualnosti deloma prepoznal že Henry Weil leta 1844. V svoji razpravi *De l'ordre des mots dans les langues anciennes comparées aux langues modernes* je pri primerjanju besednega reda v starih in sodobnih jezikih ugotovil, da na besedni red v stavkih očitno vplivajo medsebojni odnosi med mislimi. (Beaugrande, Dressler 1992, 24.)

⁶ Z mestom naslonk v povedi se je pred več kot stotimi leti v svoji obširni razpravi *Eklitike v slovenščini* ukvarjal že Murko (1892, 71–86).

odvisnega (stranskega) stavka. Danes lahko temu pridamo še spoznanje o stalnosti in nezamenljivosti pridevniških mest v levem prilastku in mest v povedkovem določilu, pri čemer je stalnost pridevniških mest povzdignjena v enega izmed meril pomenske delitve pridevniške besede. (Vidovič Muha 1993, 501.)

0.2 Pravila stalne stave so za sodobni slovenski knjižni jezik podrobno razložena v Slovenski slovnici (nadalje SS), in sicer glede na tri vrste besednorednih meril, po katerih se razvrščajo besede v stavku. To so: 1. besednozvezna merila (npr. zaporedje v podredno ali priredno zloženi samostalniški zvezi, to je levi/desni prilastek ali njegov del v razmerju do jedra), 2. mesto prostih naslonk in 3. zaporedje prostih naslonk, če jih je v stavku več.⁷ (SS 2000, 667.)

0.3 Namen pričujočega prispevka je osvetliti nekatera odstopanja od pravil stalne stave v nadiških in briških govorih. Pod drobnogledom bodo opazovane besednoredne posebnosti glede na zgornja besednoredna merila, to je stava ujemalnega pridevniškega prilastka v samostalniški besedni zvezi, stava prostih naslonk in zaporedje naslonk v naslonskem nizu, poleg tega pa še besedni red v stavku, ki ga uvede prislovno določilo ali osebek, besedni red v večstavčni povedi z odvisnikom ter izpostavljeni stavčni člen. Ker gre za govore v stiku, bo pozornost usmerjena na morebitni vpliv italijanskega in furlanskega jezika. Definicija interference kot odklon od jezikovne norme nekega jezika, pri čemer je potrebno poudariti, da gre pravzaprav za odklon od neke splošno sprejete predstave o jezikovni ustreznosti, je jasna in nedvoumna, torej bi z metodo primerjave skladenjskega pojava v narečju z normativnim pravilom v knjižnem jeziku ter z morebitnim enakim pojavom v stičnih romanskih jezikih morala biti interferenca lahko ugotovljiva in dokazljiva. Vendar je stvar bolj zapletena. Prvič: upoštevati je potrebno dejstvo, da neki jezikovni pojav lahko obstaja v različnih jezikovnih skupnostih, ne da bi ga zato morali imeti za rezultat medjezikovnega stika. In drugič: raziskovalci jezikov v stiku prihajajo v zadnjem času do zanimivih spoznanj prav na primeru romansko-slovenskega jezikovnega stika na zahodni slovenski jezikovni meji. Ugotavljajo namreč, da se na stičišču dveh/več različnih jezikov in kultur najbrž ustvarja neka ne samo jezikovna, ampak v širšem smislu življenjska dinamika, neodvisna od obojih narodnostno in jezikovno čistih zaledij, katere izvornost je težko, če ne popolnoma nemogoče razvozlati.⁸ Da do te dinamike pride, mora biti izpolnjen osnovni pogoj – tvorno sožitje, v smislu odprte komunikacije med narodoma, mešanih zakonov, skupnih institucij, enake vere.⁹ Če sobivanje ni interaktivno, torej če do vsakodnevnih

⁷ Četrto, aktualnočlenitveno merilo, zadeva prosto stavo. (SS 2000, 667.)

⁸ V jezikoslovju to pomeni, da je za določen jezikovni pojav težko reči, ali prihaja iz enega ali drugega jezika, ker je njuno prepletenost težko definirati.

⁹ Merku (1999, 186–201) s pomočjo terskih besedotvornih procesov ugotavlja nastanek številnih jezikovnih izrazov, katerih analiza je izjemno zahteven postopek zaradi možne hibridnosti pojavov. Jezikovne interferenčnosti ne razume kot enostranski, ampak izključno kot dvostranski proces, imenuje ga »spremešanje jezikov«. Dapit (2002, 193) je pri raziskovanju hišnih imen v Zgornji Terski dolini prišel do spoznanja, da je slovenski obrobni narečni prostor v svojem razvoju doživel globoke inovacije, razvidne tudi v imenskem sistemu, ki so posledica sožitja med slovenskim in furlanskim svetom in ne zgolj posledica sprejemanja tujih prvin.

stikov iz najrazličnejših razlogov ne prihaja, potem o posebni življenjski dinamiki v jezikovnem stiku ni moč govoriti, ker do nje bržkone niti ni prišlo.¹⁰ V našem primeru je pogoj izpolnjen; Slovenci in Furlani živijo v tvorni simbiozi že stoletja.

Upošteva je zgornje ugotovitve se zdi, da je potrebno biti pri ugotavljanju, ali je določena jezikovna prvina interferenčna ali ne, sila previden. Jezikovno resničnost v nekem jezikovnem okolju tvorijo mnogi dejavniki, ki jih je težko, če ne celo nemogoče ločevati med seboj. Zato je naloga raziskovalca zgolj pokazati na prvino, ki odstopa od jezikovne norme oziroma jezikovnega standarda ter morda še nakazati njen verjeten izvor, nikakor pa ji enostavno pripisati tuj izvor.

1 Stava ujemalnega pridevniškega prilastka

Ujemalni pridevniški prilastek stoji v stilno nevtralni stavi pred svojo odnosnico. Neposredno pred njim lahko stojijo njegova kolikostna določila (*popolnoma, preveč, bolj kot kdajkoli, nikjer, močno, zelo, preveč, idr.*). Če je v podredno zloženem prilastku več pridevniških besed, si sledijo takole: nedoločni zaimek, števnik, kazalni zaimek, svojilni zaimek ali pridevnik, kakovostni pridevnik, vrstni ali določni pridevnik (*prvi dve njegovi uspešni literarni deli, vsi ti naši navihani otroci*). Če je v podredno zloženem prilastku več pridevnikov, stoji kakovostni pred vrstnim ali razločevalnim (*dobro obiskana pustna prireditev, sočen gozdni sadež, pomembno gospodarsko sodelovanje*). (Toporišič 1982, 172–173.)

Pred odnosnico se lahko nahaja tudi svojilni roditeljski osebni zaimka (*njega oče 'njegov' oče*), vendar gre za stilno zaznamovano ali narečno rabo. Ker je to samostalniški zaimek, bi se po pravilih slovenskega knjižnega jezika pravzaprav moral nahajati desno od odnosnice kot npr.: *sestra župana Zege, hči polkovnika Bratine*. (Toporišič 1982, 173.)

¹⁰ Weinreich (1979, 92–93) kot primer netvornega življenja v jezikovnem stiku navaja primer švicarske vasi Courtman, kjer je bilo v času njegovega raziskovanja presenetljivo veliko število enojezičnih ljudi. Vas je naseljevalo 265 ljudi. Od tega je bilo 51% francosko govorečih, ostali pa nemško govoreči. 41% nemško govorečih in 79% francosko govorečih je obvladovalo samo svoj jezik. Vrtec so obiskovali oboji otroci skupaj, šola je bila ločena. V družinah se je govorilo izključno en jezik. Pogovori med obema skupinama so bili omejeni na posamezna področja. Jezikovnih interferenc je bilo malo. Delitev šol glede na jezikovno-versko pripadnost je še dodatno poudarjala učenje samo materinega jezika, kar je delovalo kot izrazito intenzivni zaviralni dejavnik pri jezikovnem prehajanju. Sicer pa je eden od najbolj zaviralnih dejavnikov pri komunikaciji v življenju v stiku različna vera. Weinreich (1979, 92) denimo navaja primer švicarskega mesta Murten, v katerem živita francoska in nemška skupnost, ki imata sicer enake ali podobne kulturne značilnosti, vendar različno vero. Nemška je izključno luteranska, francoska pa izključno katoliška. Kljub življenju v stiku je jezikovno prehajanje med njima zanemarljivo majhno. Poudariti velja še, da verska različnost velikokrat sovпада z delitvijo na materne jezike. V nekaterih ukrajinskih mestih je na primer delitev jezikovnih skupnosti sovpadla z delitvijo na katoliško in židovsko vero ter na uniate (to so grški katoliki, pripadniki pravoslavne ali drugih vzhodnih cerkva, ki so se vrnili h katolicizmu, kar pomeni, da priznavajo rimskega papeža, a so deloma ohranili svoje obrede; pri nas ta verska skupnost deluje v Žužemberku). Tudi za nemške narodnostne enklave v vzhodni Evropi sta bila materni jezik in luteranstvo eno in isto. (Weinreich 1979, 92–93.)

Stilno zaznamovano se levi ujemalni pridevniški prilastek lahko nahaja tudi desno od odnosnice, in sicer v vzklikih (*strela gromska, bog nebeški, prijatelj moj dragi*) ali kot pesniška figura (*Vida lepa se zajoka huje*). (1982, 55.) Ob tem je potrebno ločevati še med besednima zvezama tipa *Kvedrova Zofka* in *Zofka Kvedrova*; v prvem primeru je *Kvedrova* pridevniški prilastek, v drugem pa samostalniški. (SS 2000, 667.) Podobne so besedne zveze tipa *vsega dobrega siti otroci* in *otroci, siti vsega dobrega*. V prvi je pridevniški prilastek levi ujemalni, v drugi pa desni polstavčni. (SS 2000, 677.)

Jedro stavčnega člena lahko zelo razvijemo z levimi prilastki, vendar se potem pojavi vprašanje delumljivosti in preglednosti le-tega. Zato stilistika navadno priporoča postaviti ali razume prilastka ali pa tudi celega za odnosnico. (Toporišič, 1982, 173.) Npr. namesto *!...! so odprli vrata za Primorsko nadvse pomembnim kulturnim krogom*, bi bilo bolj pregledno *!...! so odprli vrata kulturnim krogom, ki so za Primorsko nadvse pomembni*.

1.1 Ujemalni pridevniški prilastek se za razliko od knjižnega jezika v briških in nadiških govorih lahko postavi levo ali desno od svoje odnosnice, pri čemer sta oba položaja praviloma stilno nevtralna. V nekaterih primerih je bilo pri informatorjih sicer opaziti, da je bil prilastek na desni strani izgovorjen glasneje kot odnosnica, da je bil torej nosilec intonacijskega žarišča izreka, vendar ta razlika ni vedno zaznavna. V izreku *'Pu:xno sə 'jə:dlo kam'pi:ər 'tu:čən* 'zmečkan krompir' je govorka poudarila, kako pripravljen krompir so največ jedli, vendar se pomen ne bi bistveno spremenil, če bi rekli *'tu:čən kam'pi:ər*.¹¹

Podobno še:

Kostanj ima deblo debelo an puno velikih varhí. [SS]

Odperjajo griče s špico kjukast. [SS]

Je odriezala kruh v flete debele an jih je zmočila tu mlieko an tu jajca strepetane. V harbat golobicam nona je ložli ice ofarbano. [SS]

'Žə:rd, 'tu:ə jə 'bi:y an 'k:əyc mo'ča:n 'debel kol'. [bri.]

'Po:le sə jə ɥ'li:la 'ɣo:r 'ti:sta 'ɣo:rka 'u:əda. [bri.]

An lesica je šla damu an je skuhalo velike an lepé pepelnove štrukje. [SS]

Lesica je zadiela nje kos an jala:»Brumni bodita an use snejta, če ne se varnem an vam parnesem štrukje pepelnove.« [SS]

Kostanju lies je tard an ga nucajo za runat deske za pode, pajnole. [SS]

Se gre po stazi v host an gor so štenge kamanove. [SS]

ɥ'sa:k 'da:n sə 'jə:dlo 'žu:pu vər'žo:təvu (ali vər'žo:təvu 'žu:pu) 'zeljna juha'. [bri.]

'Po:le po'li:to nu'ma:lo 'vi:na 'čə:rnəɣa 'ɣo:r, 'po:le pa 'u:əje do'ma:če 'ɣo:r. [bri.]

¹¹ Če pri pojavu ni izrecno napisano, da velja samo za eno od obeh narečij, potem velja za obe narečiji in so zgledi navedeni skupaj. Kjer so pri določenem pojavu razlike, so zgledi navedeni posebej. Znaki za zapise briških zgledov so povzeti po fonetični transkripciji v OLA, pri nadiških zgledih sem se držala zapisa v viru, to je v Novem Matajurju [NM], Trinkovem koledarju [TK] in v knjigi Sončece sieje [SS]. Briške zglede sem zapisovala sama [bri.].

V korpusu pregledanih besedil je bilo moč zaslediti celo izreke, v katerih se prilastek postavi enkrat desno in drugič levo, ter celo izrek, v katerem se v enaki besedni zvezi prilastek postavi najprej desno, potem pa levo od odnosnice.

Kə smo xo'di:l u 'ʃu:əlu, smo 'mi:əl təvər 'šo:ne 'čə:rne an 'bi:əu ɣo'la:r. Ma smo ɣa š'ti:kəli 'sa:mi 'tist ɣo'la:rč. [bri.]

u'ča:six po'zi:m al pa jə'se:ni jə šə 'da:la oc'vi:ərke, pož'ɣa:la an 'lo: žla 'no:tər an 'po:le na oɣn'ji:šču jə s 'ti:stəm sə'zu:ələm sp'ra:vla p'ro:č po'pe:u u o'ɣi:n an 'da:la 'pe:rje vər'zo:təvo s'po:di. An 'da:la 'to: pa'ɣa:ču 'tə:m na oɣn'ji:šču an na 'və:rx 'da:la na'za:j vər'zo:təvo 'pe:rje. 'Tu:ə s pər'xa:fcu jə pok'ri:la. [bri.]

Osnovni značilnosti stave pridevniškega ujemalnega prilastka v nadiških in briških govorih sta torej dve: prvič: stava ujemalnega pridevniškega prilastka ni omejena na položaj levo od odnosnice; drugič: njegova nestalna stava ne vpliva na pomen besedne zveze, ki jo tvori. Ker je v italijanščini in furlanščini zapostavljanje ujemalnega pridevniškega prilastka pogost pojav, lahko predvidevamo romanski vplet.¹² Ta je še posebej verjeten, ker po informacijah furlanskih informatork leva

¹² Italijanski pridevniki lahko stojijo pred ali za samostalnikom, ki ga modificirajo, vendar je njuna funkcija različna. Pridevniki, ki sledijo samostalniku, imajo določujočo funkcijo, kar pomeni, da je njihova naloga pritegniti pozornost na neko značilnost, ki zaznamuje samostalnik. V tem smislu so pridevniki na levi nevtralni. Če torej rečemo *Ho conosciuto un studioso giovane che lavora sugli insetti*, to pomeni, da sem spoznal **mladega** raziskovalca, ki se ukvarja z insekti. Izrek implicira trditev, da so ostali raziskovalci stari. Na drugi strani izrek *Ho conosciuto un giovane studioso che lavora sugli insetti* pomeni preprosto, da sem spoznal znanstvenika in da je ta mlad. V furlanščini ta pomenska razlika ni zaznavna (infomacija prof. E. Sgubin). Tako povedi *O ài conossût un studiôs zovin ch'al lavore sui insets* ali *O ài conossût un zovin studiôs ch'al lavore sui insets* pomenita isto, torej da sem spoznal znanstvenika in da je ta mlad.

Italijanski pridevniki sledijo samostalniku pretežno tudi takrat, ko izražajo neko nasprotje z ostalimi entitetami. To nasprotje je lahko explicitno ali le implicitno prisotno. Npr. *Mi avevi detto che ti piace la cucina indiana, ma io avevo capito cucina italiana. Ricordatevi di essere concreti e di parlare con battute brevi e pungenti.*

Če nasprotja ni, potem pridevnik navadno stoji pred samostalnikom. To je v primerih, ko pridevnik označuje neko osnovno značilnost s samostalnikom izražene resničnosti. Npr. *Contemplavo la bianca neve delle montagne.*

Pridevniki *bello, brutto, buono, cattivo, piccolo*, ki običajno zaznamujejo osnovne značilnosti, stojijo pred samostalnikom. Primeri: *È una bella ragazza., Ho scoperto un piccolo problema., C'è un cattivo odore qui dentro.*

Poleg tega se prilastek v italijanščini in furlanščini zapostavlja še pri stalnih pridevnikih, na primer: it. *Filippo il Bello*, furl. *Filip il Biel* 'Filip Lepi'; kadar pridevniški prilastek zaznamuje obliko, barvo in podobno, kar služi za razlikovanje različnih oblik iste vrste: npr. it. *il vino rosso*, furl. *il vin neri* 'rdeče vino', it. *la tavola rotonda*, furl. *le taule rotonde* 'okrogla miza'; kadar pridevnik izhaja iz zemljepisnih imen, npr. it. *i marinai véneti*, furl. *i marinârs venezziâns* 'beneški mornarji', it. *lingua italiana*, furl. *le lenghe taliane* 'italijanski jezik'; kadar spremljajo pridevnik dopolnila, npr. it. *un giardino ricco di fiori*, furl. *un zardin plen di rosi* 'vrt, poln rož'.

ali desna stava ujemalnega pridevniškega prilastka tudi v furlanskem govoru, ki se govori v Krminu (Cormons) in njegovi okolici, ne vpliva na pomen besedne zveze. Npr. furl. *un vistît gnêf* pomeni isto kot *un gnêf vistît* 'nova obleka'. Za *drugo obleko* se uporablja zveza *un altri vistît*. To se ujema z našo trditvijo o nevpilvanju stave ujemalnega pridevniškega prilastka na pomen besedne zveze, ki jo tvori. Toda hkrati je znano, da stava levega ujemalnega pridevniškega prilastka za jedrno besedo ni značilna samo za zahodne slovenske govore, ampak se pojavlja denimo tudi v severovzhodnih slovenskih narečjih. Vendar je Zorko (1998: 37) mnenja, da je v takih zvezah pridevniški prilastek občuten kot dostavek.¹³ Odkod torej stava levega ujemalnega prilastka za odnosnico v briških in nadiških govorih? Gre za inherentno značilnost govorjenega jezika ali za posledico jezikovnega stika? Možno in verjetno je vsekakor oboje, vendar tesnega stika in sožitja slovenske in furlanske jezikovne skupnosti, trajajočega že stoletja, ne gre izključiti kot zelo verjetne možnosti jezikovnega vplivanja.¹⁴

Nekateri pridevniki se v italijanščini razlikujejo po pomenu glede na to, ali stojijo pred ali za jedrno besedo, ki jo modificirajo (pri večini teh primerih v furlanščini pomenska razlika ni zaznavna; tako *O ài cjatât dai libris gnêfs* ali *dai gnêfs libris* pomeni isto):

Ha trovato dei libri nuovi 'nove knjige'. : *Ha trovato dei nuovi libri*. 'druge knjige'.

Io sono un falegname semplice 'preprost mizar'. : *Io sono un semplice falegname* 'samo mizar, nič več kot mizar'.

C'è una valigia leggera 'lahek kovček'. : *C'è una leggera differenza* 'majhna razlika'.

Ci vivono numerose famiglie 'veliko družin'. : *Ci vivono famiglie numerose* 'velike družine'.

Sono figlia unica 'edini otrok'. : *Sono l'unica figlia della signora Tozzi* 'sem edina hči v družini z več sinovi'.

Si tratta di una proposta unica 'edinstven predlog'. : *Si tratta di una unica proposta* 'samo predlog'.

La mia povera sorella ha perso marito e figlia nel giro di sei mesi. 'uboga sestra'. : *E inutile chiedere soldi alla mia sorella povera; andiamo da mio fratello, che lui è ricco* 'revna sestra'. (Maiden, Robustelli 2000, 48–57, Dardano, Trifone 2001, 202, 450–453.)

¹³ Za žetalski govor, ki spada med vzhodne haloške govore, navaja avtorica naslednje zglede: *!...! kim je meu kieri štele tiste, !...! na vauzeki token., Molo purče muora mieti zmirn jäce kùxane.. !...! puotle pa štrukl presni !...!*

Za severovzhodna slovenska narečja pa navaja še: *Tistikrat še niso meli f kamnci oniga auteja gasilskiga, so le toto bajto meli gasilsko., Nax mamò prekadi to mesou notra ftisti dimnici naši domači*. V zadnjih dveh zgledih je pridevniški prilastek na desni strani občuten kot dostavek. (Zorko 1998, 228.)

¹⁴ Kot je bilo že na začetku omenjeno, živita obe jezikovni skupini že stoletja v sožitju. Povezuje ju ista vera in isti način življenja in dela. Poroke med pripadniki obeh etnij, furlanske in slovenske, niso redke. V moji družini je očetova sestra poročena s Furlanom, ki je bil med letoma 1945–1947 v Medani zaposlen kot čerin, to je pripadnik italijanske policije pod ameriško upravo. V preteklosti tudi niso bili redki primeri porok briških in nadiških deklet z Italijani, ki so se na območje Furlanije Julijske Krajine preselili iz nizke Italije zaradi dela. Sestra moje babice se je na primer poročila z Italijanom, ki je v Krminu opravljal delo železničarja, in se kasneje z njim preselila v Genovo.

Vpliv tujega jezika na desno stavo pridevniškega ujemalnega prilastka omenja tudi Toporišič (1982, 55): »Na desni se rabi levi prilastek stilno zaznamovano tudi v vzklikih (*bog nebeški*), pod vplivom tujih jezikov tudi preko tega okvira (*Mestno gledališče ljubljansko*).«

1.1.1 Vsi izpisani pridevniški prilastki so brez izjeme kakovostni pridevniki, kar najbrž pomeni, da se vrstnost in svojilnost v teh govorih ubesedujeta na drugačne načine.¹⁵ Ker nekateri zadevajo tudi temo prispevka, tj. stalna stava in odstopanja od nje, bodo prikazani v nadaljevanju.

1.1.1.1 Vrstnost se v beneškoslovenskih govorih ubeseduje z desnim neujemalnim predložnim prilastkom; najpogostejše tovrstne zveze so naslednje:

1.1.1.1.1 Za + glagolnik ali za + nedoločnik

'Mo:ja 'no:na, kər jə b'la: 'mla:da, ki jə 'di:əlla u 'fa:briki, jə 'ku:pila nu mo'de:rnu 'ma:kinju za 'ši:vənje ('ma:kinju za 'ši:vət). [bri.]

'Du:ə 'vi:ədu 'te:kərt za ti'fo:ne 'strojni razpršilnik za škropljenje trt', 'te:kərt smo 'mi:əl 'ma:kinju za me'ta:t vədər'ju:, ku sə 're:klo. [bri.]

1.1.1.1.2 Z/s + samostalnik

Gor u briegu u jesen vidimo vse puno drievi s sadjam. [SS]

Potlè vsi kupe smo nardil moža s sniegam. [SS]

'Be:n to pər nəš jə 'pu:xno dər'ža:la 'ɣo:r 'ku:xnja z 'jə:šprəna al pa s fa'žu:əla 'ješprenova, fižolova mineštra'; podobno tudi 'ku:xnja s 'si:ərka 'koruzna mineštra'. [bri.]

'Pu:xno jə dər'ža:la 'ɣo:r 'tu:t pu'le:nta s 'si:ərka an nu'ma:lo 'to:ča s če'bu:le 'golaž iz čebule'. [bri.]

1.1.1.1.3 Od + samostalnik

Dol za našim vartam so se arzvalile rože od tarnja. [SS]

Adnò jutro so paršli na dan konfecjon od kafe l...l. [TK 1998]

Za malo cajta bojo cvedlè rože od čiešpe, brieskve, cimberja. [SS]

Sə 'lo:žlo 'tu:t š'ku:bujə od 'si:ərka 'koruzno ličkanje' 'ɣo:r, də sə se lə'sa: ən'ma:lčə za'vi:l. [bri.]

1.1.1.1.4 Na + samostalnik

Nona je paržgala luč na petroljo. [SS]

Med dviema kambrama je bla tudi kuzina na letrik za skuhat jedilo, l...l. [TK 1997]

¹⁵ Tu je potrebno dodati še, da je lastnost v nadiškem narečju lahko izražena tudi s kazalnim zaimkom in s pridevnikom, ki se postavita desno od odnosnice. Primeri:

V jami par starim so žviele žvince te duje, ku medvedi. [SS]

Par adnim kraju so ble maškare ta garde, obliečene s starimi obliekami, par te drugim kraju pa te liepe, vse namalane an oflokane. [SS]

Potlè pridejo von še zvončiči ti pisani. [SS]

V italijanščini in furlanščini po mnenju naših informatork tako grajene samostalniške besedne zveze ne poznajo, zato menim, da je avtohtona slovenska. Potrditev za to lahko najdemo pri Benacchio (1996, 13), ki navaja zglede rabe kazalnega zaimka *ta* v vlogi določnega člena (*part ta parva, part ta sehont*) iz rezijanskega katekizma (1700). Po njenem mnenju tvori ta struktura v rezijanskem narečju jezikovno normo, ki ne pozna ustrezne vzporednice v italijanskem in furlanskem jeziku.

Domnevati gre, da je na tako gradnjo besedne zveze, s katero se izraža vrstnost s samostalnikom upovedene predmetnosti, vplivala enako grajena samostalniška zveza v italijanščini in furlanščini.¹⁶

Samostalniška besedna zveza z desnim predložnim neujemalnim prilastkom za izražanje vrstnosti je sicer znana tudi v knjižnem jeziku (SS 2000, 315–316), npr. *sedenje na vrtu, sanje o stanovanju, žrtve v vojni, mojster za zdrahe, spor med brati*,¹⁷ vendar se razlika med knjižnim jezikom in beneškoslovenskimi govori po našem mnenju kaže predvsem v pogostnosti pojavljanja tovrstne besedne zveze. V beneškoslovenskih govorih se desni predložni neujemalni prilastek namreč uporablja tudi na mestih, kjer bi se v knjižnem jeziku uporabil vrstni pridevnik (beneškoslovensko *rože od brieskve* > knjižno *breskovi cvetovi, mož s sniegam* > *sneženi mož*).

1.2 Medtem ko se svojilnost v slovenskem knjižnem jeziku izraža s svojilnim pridevnikom (in seveda svojilnimi zaimki), se v beneškoslovenskih govorih izključno z desnim neujemalnim predložnim prilastkom, to je s predložno zvezo *od* + samostalnik v roditeljski.

Nona v kjun od golobice je ložla še adnò perico ojke. [SS]

'Ma:ma, vi:əš 'či:ə jə 'ti:st kla'bu:k od 'Ke:kca? [bri.]

Tu se nam postavlja vprašanje, koliko se svojilni pridevnik uporablja, če sploh se, v slovenskih narečjih in drugih zvrsteh neknjižnega jezika. Toda če na drugi strani sodimo po prisotnosti levega pridevniškega prilastka v slovenskih hišnih imenih (primeri so iz nadiškega in briškega narečja, zlahka bi jih našli tudi v drugih narečjih; nad. *Tinčerjova zemja, Čebudinov vart*, bri. *'To:nčeva 'xi:ša, Buž'ni:ələva 'ze:mja, Ko'za:jnčevi ot'ro:ci*) moremo domnevati, da je bil v preteklosti za izražanje svojilnosti gotovo prisoten tudi v slovenskih narečjih. Njegovo izgubo gre najbrž pripisati že nemškemu vplivu, na zahodu vsekakor tudi romanskemu.¹⁸ V italijanščini in furlanščini je namreč desni neujemalni predložni prilastek edini možni način izražanja svojilnosti (izvzeti so seveda svojilni zaimki).¹⁹

¹⁶ Primeri: it. *machina per cucire*, furl. *machine di cusf* 'šivalni stroj', it. *ministra d'orzo*, furl. *mignestre di uardin* 'ješprenovka', it. *il pupazzo (uomo) di neve*, furl. *l'omp di nef* 'sneženi mož', *il pane di frumento*, furl. *il pan di forment* 'koruzni kruh', *il lume a petrolio*, furl. *il lum di petroli* 'petrolejka'.

¹⁷ Tak prilastek je v nekaterih primerih pretvorljiv v levi ujemalni pridevniški prilastek, npr. *žrtve v vojni* > *vojne žrtve, spor med brati* > *bratski spor*. (SS 2000, 316.)

¹⁸ Globljega vzroka za njegovo odsotnost v slovenskih narečjih nismo raziskovali, ker bi morali poseči v zgodovino jezika. Zaradi orientiranosti raziskave v popis sinhronega in ne diahronega stanja v jeziku bi tovrstno raziskovanje preseglo načrtovane okvire raziskave.

¹⁹ Primeri: it.: *La nonna ha messo un rametto di ulivo nel becco del colombo*.

it.: *il negozio di mia mamma; il fratello di Erica; il vino di mio zio*.

furl.: *Le none à mitût un froscut di ulif tal bec dal colomp*.

furl.: *la buteghe di mê mari; il fradi di Erica; il vin di me barbe*.

2 Mesto prostih naslonk

V slovenskem knjižnem jeziku med naslonke sodijo predlogi, vezniki,²⁰ členki, glagolske oblike *sem, si, je; sva, sta, sta; smo, ste, so; bi*; glagolske naslonke s korenom *bo*; roditeljske, dajaljske in tožiljske oblike osebnih zaimkov (tudi povratnega): *me, mi, me; te, ti, te; ga, mu, ga* oziroma *je, ji, jo; naju, nama, naju; vaju, vama, vaju; ju/jih, jima, ju/jih; nas, nam, nas; vas, vam, vas; jih, jim, jih; se, si, se*.²¹ (SS 2000, 113.)

Predlog tudi v beneškoslovenskih govorih stoji pred besedo (besedno zvezo), na katero se nanaša. Veznik stoji na konektorskem mestu (med deloma konektorske zveze, ki ju povezuje, ali med deloma znotraj besedne zveze). Razlike med beneškoslovenskimi govori in standardom se izkazujejo pri stavi členka, naslonskih oblikah osebnih zaimkov ter glagolski naslonki s korenom *bo*. O stavi členka je bilo govora na drugem mestu,²² tu si poglejmo besednoredne posebnosti ostalih naslonk.

2.1 Izhodiščni položaj naslonk oziroma naslonskega niza

V slovenskem zbornem jeziku²³ stojijo proste naslonke za prvim stavčnim členom, najsi bo gol, zložen ali stavčen. Lahko stojijo tudi za povedkovim prilastkom, ne morejo pa stati za pridevniškim prilastkom. Če je povedek sestavljena glagolska oblika ali če je sestavljen iz pomožnega glagola in povedkovega določila, stojijo proste naslonke za deležnikom ali povedkovim določilom.²⁴ V izhodišču izreka

²⁰ Nekateri predlogi so tudi naglašeni: *zaradi, vzdolž*; naglašeni so zlasti tako imenovani nepravi predlogi, enakoglasni prislovom, na primer *vrh, kraj*. (SS 2000, 112). Med vezniškimi besedami so lahko naglašeni dvozložni vezniki: *ampak, kajti, zakaj, niti, ako, dasi*. Samo naglašeni so: *toda, vendar, samo, temveč, torej, zato, tedaj* od prirednih in *čeprav, čeravno, akoprav* in *akotudi* od podrednih. (SS 2000, 112–113.)

²¹ Zaimenske naslonke dvojinske in množinske oblike so naglašene: *naju, nama, naju; nas, nam, nas*; prav tako tudi tožiljske navezne oblike: *za me, te, se, njo*, itd., le da navezne oblike navadno oddajajo naglasnost predhodnemu enozložnemu predlogu, na primer *na mé – náme*. (2000, 113.) V zvezi z nenaglašenimi besedami, to je s predslonkami (proklitike), te se naslanjajo na besedo za seboj, in zaslonkami (enklitike), te se naslanjajo na besedo pred seboj, je potrebno dodati, da so te v ustreznem kontekstu lahko tudi poudarjene (ne naglašene): *Bo šel z nami? Mislim, da bo., Je lepo? Je. Postavi na mizo, ne pod njo., Bi šel z nami? Bi. Še dela? Ne./Ne več.* Poudarjajo, ne pa naglašajo, se lahko tudi nenaglašeni zlogi: *Rekel sem lipe, ne lipi*. (2000, 113.)

²² Glej mojo razpravo *Stava členka v beneškoslovenskih govorih*. (2002, 98–107.)

²³ Termin zborni jezik uporabljam tam, kje je mišljen slovenski standardni pisni jezik. Pri slovenskem knjižnem govorjenem jeziku je stava naslonk že lahko drugačna oziroma svobodnejša (npr. naslonka lahko stoji v izhodišču izreka (knj. pog. *Sem mu povedal* : zborno *Povedal sem mu*).

²⁴ Poleg tega lahko proste naslonke oziroma naslonski niz stoji:

1. za vrivkom: *Zunaj, mislim, da pred sosedovo hišo, je zacvilil pes.*

2. če je v povedi več stavkov, povezanih z vezniki, stoji veznik pred prostimi naslonkami: *Zdelo se mu je, da ga pelje kot otroka., Sama je najbrž že večerjala, pa se ji ne mudi s kruhom.*

3. če priredno zložena poved zaznamuje protistavo, veznik ne stoji med stavkoma: *Janez se dobro uči, Miha pa je bolj površen.*

lahko proste naslonke stojijo le v primeru izpusta vezniške ali naglašene besede ali besedne zveze, za katerimi sicer naslonke stojijo. (SS 2000, 676.)

Se vidimo ('Jutri, prihodnjič se vidimo').
Si mi prinesel torbo? ('Ali si mi prinesel torbo?')
Le naj se pazi! ('Alenka naj se le pazi!')

2.1.1 V beneškoslovenski narečni skupini pravilo, da se naslonke postavijo za prvi stavčni člen v izreku, ne velja. Izrek tako lahko uvede:

2.1.1.1 Pomožni glagol

Je blo ku tu adni pravci: so bli konji, ki so uliekli kaleš, uozič an na njim sta sediela Elena an Andrea. [NM]

Bota imiel parložnost pregledat puno liepih kraju Provence. [NM]
So si sk'ri:əʎli na 'mə:rtvo. [bri.]

2.1.1.2 Naslonska oblika zaimka

Dohtar, mi muorete pomagat. [NM]
Jih je jala njega žena Delfina an takuo mu je želiela uočit za njega 76. rojstni dan. [NM]

ʎa bon 'nu:cu. [bri.]
Ti bon po'vi:ədu. [bri.]
Jəx jə sp'ra:vu na 'kə:nt lix on. [bri.]

2.1.1.3 Povratni osebni zaimek²⁵

Se niso vendikali. [NM]
Sə ufun'da:u u 'lu: ži 'se je ukopal'. [bri.]

4. Za veznikom *in* ni naslonk, če se rabi namesto sklepalnega *pa*: *Večerilo se je in zvečer je treba večerje* – 'zvečer pa je') ali če se kaj sooči: *Svoj dnevnik je sežgala še tisti dan in za fanti se ni več drznila obračati oči.*

5. Če je v povedi več stavkov, ki niso povezani z vezniki, pridejo proste naslonke za prvi stavčni člen vsakega teh stavkov: *Spočetka smo se smejali in razgovarjali, nato smo igrali domino, naposled smo se naveličali... Strmeli smo z velikimi očmi, sapa nam je zastajala.* (SS 2000, 676.)

²⁵ Izrek lahko poleg naslonskih oblik za razliko od knjižnega jezika uvede tudi:

1. Naklonski (modalni) glagol, ki se postavi pred svoje določilo

Moreta vprašat novice tudi tistim ženam, ki skarbijo za te potrebne ljudi doma. [NM]
'Mu:əɾəš 'di:ələt z ʎla:vu, ne z no'ʎa:mi. [bri.]
Čən nə'r'di:t tə'ku:ə ku 'pa:še 'me:ne. [bri.]

2. Naglasna oblika osebnega zaimka

Njim želmo, de bi živiela še puno liet zdravi an veseli an de Lino bi Bugu ženu. [NM]
Nas veseli viedet, de Andreja bo le napri živiel tle doma, u Šurulovem. [NM]
Vən pər'vo:ščən p'ra:u u' :se, ki 'sa:mi 'čə:sta. [bri.]

Tako stavo poleg normativne stave, kjer je na prvem mestu povedkovo določilo in nato

Morda gre v takih primerih za vpliv enako grajene italijanske in furlanske stavčne strukture, kot navaja Skubic (1997,103). Tudi sami smo našli obilo dokaznega gradiva o tem.²⁶ Vendar je tak besedni red hkrati značilen tudi za druga slovenska narečja,²⁷ pa ne samo narečja, ampak tudi druge zvrsti govornega jezika, čeprav v rabi ni tako pogosten kot v nadiških in briških govorih. To nas usmerja k razmišljanju, da je taka stava v zahodnih slovenskih narečjih najbrž samo spodbujena z vplivom iz romanskega jezika. Ali drugače rečeno, bližina romanske jezikovne skupine, kjer je omenjena stava normirana, utrjuje enako stavo v stičnih slovenskih narečjih. Ni pa najbrž vplivala na njen nastanek.

2.2 Stava povratnega osebnega zaimka

Glede na knjižno normo je pri stavi povratnega osebnega zaimka v beneškoslovenskih govorih opaziti tri razlike:

2.2.1 Izhodiščna stava

Povratni osebni zaimek lahko uvede izrek. O tem je bilo govora pri prostih naslonkah.

2.2.2 Stava ob zloženi glagolski obliki

Če gre za zloženo glagolsko obliko, to je za zvezo pomožnega oziroma modalnega glagola in nedoločnika, ali če glagolsko besedno zvezo sestavljata glagol premikanja in namenilnik, se povratni osebni zaimek postavi med pomožni ali modalni glagol in nedoločnik oziroma med glagol premikanja in namenilnik. Vprašanje je, ali je to avtohtoni narečni pojav. V slovenskem knjižnem pogovornem jeziku se taka raba ne zdi običajna, ampak zaznamovana.²⁸

naklonski (modalni) glagol, kot jo poznamo v knjižnem jeziku, poznajo tudi denimo gorenjski (informacija dr. Vlado Nartnik) in štajerski govori (informacija dr. Peter Weiss). Vendar je po mnenju obeh informatorjev stava povedkovo določilo + naklonski (modalni) glagol običajnejša od stave naklonski (modalni) glagol + povedkovo določilo. Tudi v nadiških in briških govorih sta obe stavi možni, vendar je stava z modalnim glagolom na začetku veliko bolj v rabi. To bi bila lahko posledica vpliva italijanščine in furlanščine, kjer je taka stava normirana.

Primer: it.: *Potete chiedere notizie alle donne che curano gli anziani a casa.*

furl.: *Podêsu domandâ notizis a lis femenis che curin i vecjos a cjase.*

²⁶ Primeri: it.: *Ha trovato la sua vecchia zia.*

it.: *Ci piace l'idea di andare in montagna domani mattina.*

it.: *Mi ha detto.*

it.: *Ti ho detto.*

it.: *Si è persa.*

it.: *Mi sono comprata un vestito nuovo.*

furl.: *Al à cjatât la sô vecje agne.*

furl.: *Nus plâs l' idee di lâ in montagne doman di matine.*

furl.: *Mi à dit.*

furl.: *Ti à dit.*

furl.: *Si è piardude.*

²⁷ O tem poroča na primer Zorko (1995, 143).

²⁸ Skubic (1990, 104) v stavi povratnega osebnega zaimka pred nedoločnikom vidi romanski

Tenčas sam šu se lamentat gor za nieko hišo. [NM]
ɥ'če:ri smo 'ti:ə l si pe'ja:t. [bri.]

2.2.2.1 Stava za nedoločnikom oziroma namenilnikom

Povratni osebni zaimек se lahko postavi tudi neposredno za nedoločniško oziroma namenilniško obliko.

'Ni:mmo 'ki: lemen'ta:t si. [bri.]

2.2.3 Posebnosti stave v naslonskem nizu

To bo obravnavano v naslednjem razdelku.

3 Mesto naslonk v naslonskem nizu

Zaporedje naslonk v naslonskem nizu je v slovenskem knjižnem jeziku naslednje: 1. vezniška beseda, če gre za odvisnik; 2. naklonski členek *naj*; 3. glagolske naslonke pomožnika *biti*, če se začenjajo s *s-* (na primer *sem*, *si*), oziroma *bi*; 4. povratne oblike *se*, *si*, *se*; 5. nepovratne zaimenske dajalniške oblike: *mi*, *ti*, *mulji*, *nam*, *nama*, ...; 6. zaimenske tožilniške oblike: *me*, *te*, *galjo*, *nas*, *naju*, ...; 7. zaimenske rodilniške oblike: iste kot pri 6., le *z je* namesto *jo*; 8. glagolske naslonke s korenem *bo*: *bom*, *boš*, *bo*, ...ter naslonka *je*; 9. nikalni ali kak drug členek. (SS 2000, 671.)

Naklonski niz ni vedno v celoti realiziran, toda zaporedje sestavin ostaja zmeraj nespremenjeno (posebnosti so samo v primerih z *ne bó*, *ne bi*, *ni*). Sicer je naklonski niz lahko enklitičen (zaslonski), naslanja se na predhodno naglašeno besedo (*Smejál se mi je*), ali pa proklitičen (predslonski), naslanja se na naslednjo naglašeno besedo (*Se mi je smejál?*), tudi če ima naglas od izpuščene besede (*Se ti jè?*). Oba niza si lahko tudi sledita: *Povédal sem mu, da so se mi še smejáli.* (2000, 671.)

3.1 Posebnosti v stavi naslonk v naslonskem nizu v beneškoslovenskih govorih so pri povratnem zaimku, zaimenskih tožilniških in dajalniških naslonskih oblikah, naslonski obliki glagola *biti* v pogojnem naklonu (*bi*) in nikalnem členu.

3.1.1 Posebnosti v stavi zaimenskih naslonk

Te so naslednje:

3.1.1.1 Stava povratnega zaimka

V slovenskem knjižnem jeziku stoji nenaglašena sklonska oblika osebnega zaimka za prostim morfemom *se*, v obravnavanih beneškoslovenskih govorih pa lahko tudi pred njim. Mogoče gre za vpliv romanske gradnje stavka.²⁹ To se zdi

jezikovni vpliv, vendar se v italijanščini in furlanščini *se* postavi za nedoločnik, ne pa pred njega kot v beneškoslovenskih govorih. Primer: it.: *Sono andata a lamentarmi dall'avvocato.*, furl.: *Soi lâde a lamentami dal avocât.* Zato se zdi taka domneva mogoče vprašljiva. Sicer pa povratni osebni zaimек *se* v obravnavanih govorih najdemo tudi za nedoločnikom. V tem primeru pa najbrž lahko upravičeno predpostavljamo vpliv romanske stave.

²⁹ Tudi Skubic (1997, 104) je takega mnenja.

verjetno, saj druga slovenska narečja take stave ne poznajo oziroma je v literaturi nismo zasledili.

Mə sə s'mi:lla, ki ni 'mi:əla u'be:dnəɣa, 'ta:tu sa ji u'bu:jli 'Ni:əmci məd 'vo:jsku, 'ma:ma ji pa u'mə:rla 'xi:tro 'po:le. [bri.]

Mi si z'di: nu'ma:lo 'č̣u:də n, sə na 'vi:ən zə'k:i, 'ma: na 'vi:ən. [bri.]

3.1.1.2 Stava dajalniške naslonske oblike za predmetom v tožilniku

V beneškoslovenskih govorih se dajalniška zaimenska naslonska oblika lahko postavi za premi predmet. Taka struktura v italijanščini in furlanščini ni znana, verjetno gre za značilnost slovenskega govorjenega jezika.³⁰

!...! po:le sə nə'r'di:lo 'ti:st t'ri:əbux ju ('kopi sena'), tə'ku:ə də 'u:əda ni š'la: 'no:tər. [bri.]

Si'vi:əda ū'sa:k jə 'mi:əɥ st'ra:x, də na po're:či škər'to:c mu. [bri.]

3.1.1.3 Stava zaimenskih naslonskih oblik ob glagolu

Pri stavi zaimenskih naslonskih oblik ob glagolu so v nadiškem in briškem narečju opazna naslednja odstopanja od normativne stave:

3.1.1.3.1 Zaimenska naslonska oblika za glagolom

Zaimenska naslonska oblika osebne zaimka se lahko postavi za glagol. Tako izpostavljena stava najbrž ni posledica romanskega vpleta, ker tega sodobna stična romanska jezika ne poznata.³¹

'Sa:mo sən 're:kla mu, də če 'lo:xno ɣ'ra:m u stra'ni:šče. [bri.]

3.1.1.3.2 Zaimenska naslonska oblika med nepolnopomenskim glagolom in njegovim določilom oziroma med pomožnim glagolom in deležnikom

Zaimenska naslonska oblika se lahko postavi tudi med nepolnopomenski glagol in njegovo določilo, če gre za složeno glagolsko obliko, ali med pomožni glagol in deležnik. Tudi v tem primeru ne predvidevamo romanskega vpliva, saj se v italijanščini in furlanščini osebni zaimek sicer lahko postavi za složeno glagolsko obliko, vendar le v primeru, ko je uporabljena njegova naglasna oblika. Primer: it.: *Ho solo detto a lui.* Tako rabo pa poznamo tudi v slovenskem knjižnem jeziku, zato verjetno lahko rečemo, da je pojav inherentna značilnost nekaterih slovenskih narečij in ne posledica medjezikovnega prepleta.³²

³⁰ Zorko (1995, 143) za govor Ojstrice navaja, da se naslonska oblika osebne zaimka lahko postavi za poudarjeno besedo v stavku.

³¹ V literaturi potrditve za to trditev sicer nismo našli. Vendar smo za mnenje zaprosili furlansko in italijansko govoreči informatorki in nobeni od njiju taka stava ni bila znana.

³² Enaka stava naslonske oblike zaimka je znana na primer v štajerskih govorih. Zorko (1995, 143) pri posebnostih besednega reda v govoru Ojstrice navaja, da se naslonska oblika osebne zaimka pogosto postavi za glagol, na konec stavka ali za poudarjeno besedo v stavku: *Tantr je 'bol ž'le:xt š'lo mi., Je pa po'wi ədwa mi, 'ke:jko 'jaic 'marm u'zet.*

/.../ pa se vide, de nie rivu ga veplacjat an so mu ga vzel nazaj /.../. [TK 1998]

/.../ an oni so muorli ga buogat. [NM]

3.1.1.3.3 Zaimenska dajalniška naslonska oblika za naslonko glagola *biti*

V knjižnem jeziku stoji zaimenska dajalniška oblika za naslonko glagola *biti*. V beneškoslovenskih govorih se lahko postavi pred njo.³³

Dan u je jim blizu. [NM]

Ma sə 'So:nja jəjən po'vi:ədla, də 'ni:mi 'ki: xo'di:t 'če:, ki 'ni:mi jəx pot'ri:əbu šə n'jə:x, ki' sa:mo 'o:ni si še 'ma:jnki 'tə:n an 'po:le bo. [bri.]

3.1.1.3.4 Zaimenske naslonske oblike pred naslonsko glagolsko obliko *bi*

V knjižnem jeziku se zaimenske naslonske tožilniške oblike (*me, te, ga, jo, ...*) postavijo pred *bi*, če je poved nikalna. To pravilo v beneškoslovenskih govorih ne velja.³⁴

Za noben sud bi ga na prodal. [TK 1998]

'Du:ə bi je na 'po:znu, ki jə b'la: z'me:rən o'ku:əle. [bri.]

Nu'be:dən bi jən na 'mo:γu po'ma:γət. [bri.]

3.1.1.4 Posebnosti v stavi nikalnega členka *ne*

Te so naslednje:

3.1.1.4.1 Naslonska oblika *bi* pred *ne*

Členek *bi* se postavi pred nikalni členek *ne*, kar je razvidno že tudi iz zgornjih primerov.

Takuo jest na njih prestoru bi ne ušafala tisto muoč za tako življenje, ki so one imiele tenčas. [TK 1998]

/.../ de tala misel bi šla napri do 1996. lieta an de bi se na ustavla v tistem lietu. [TK 1997]

3.1.1.4.2 *Ne ni neposredno pred osebno glagolsko obliko*

V slovenskem knjižnem jeziku stoji nikalni členek *ne* neposredno pred osebno glagolsko obliko, s katero zanika glagolsko dejanje. V obravnavanih govorih pa se med njiju lahko vrine še kakšna beseda.

³³ Taki primeri v rabi niso pogosti. Mogoče do zamenjave prihaja zaradi poudarka na glagolski naslonki (*Ne də mu 'So:nja 'ni: po'vi:ədala, 'So:nja 'je: mu po'vi:ədla*) ali po vzorcu z naglasno obliko osebnega zaimka (*'So:nja je n'jə:mu po'vi:ədla, /.../*). V italijanščini stoji naslonska oblika zaimka pred glagolsko naslonko *je*, naglašena pa za njo (*Sonja gli ha detto : Sonja ha detto a lui,*), torej tako kot v slovenskem knjižnem jeziku, zato ne verjamemo, da bi vzrok za to posebnost bilo potrebno iskati v medjezikovnem prepletu.

³⁴ Stavo *bi* + osebni zaimek + členek poznamo tudi v knjižnem pogovornem jeziku, vendar v nekoliko pejorativni rabi.

An na vas obedan se na še zmisle, l...l. [TK 1997]

Kar ga je poknu, je močnuo ustrielu, de se je človek ustrašu, an še nevarno je bluo, de na kiek zagori. [TK 1997]

Z mlado luno, ale tude parve kvart, ne se rado razvijajo an rasto plante (za stenje). [TK 1998]

Ne vse vedo, ke srieste dan funeral, to nose srečo, l...l. [TK 1998]

Kər sa k'la:dli 'me:ju to pər nəs, 'tu:ə b'lo: 'se:dənaš'ti:ərdeseto, mi smo 'mi:əl st'ra:x, də nən na 'ki: pofufn'ja:j. [bri.]

Italijanski in furlanski jezik dopuščata, da se med nikalnico in glagol postavi še kakšna beseda, zato je romanski vplet možen in verjeten. Vendar se hkrati postavlja vprašanje, ali je taka stava možna in uporabljena tudi v drugih zvrsteh slovenskega govornega jezika oziroma tudi v drugih slovenskih narečjih.³⁵

4 Druge besednoredne posebnosti

4.1 Prislovno določilo v izhodišču

V slovenskem knjižnem jeziku velja pravilo, po katerem se besedni red v izreku, ki upoveduje zaključeno ali nameravano dejanje, to je dejanje v preteklem oziroma prihodnjem času, spremeni, če ga uvede prislovno določilo. Stavčna struktura **osebek + povedek + predmet + prislovno določilo** se spremeni v **prislovno določilo + vez ali kopula + osebek + deležnik + predmet**.³⁶

V beneškoslovenski narečni skupini stava prislovnega določila v tematskem delu izreka nima vpliva na besedni red. Ta ostane isti, kot če bi izrek uvedel osebek. Ker je tak vzorec gradnje poznan iz italijanščine in furlanščine, predpostavljamo romanski vplet.³⁷

'Mi:əsca 'ma:rča 'mu:əj 'ta:ta jə po'sə:du 'u:əlke. Jə 'mo:ɣlo 'bə:t o'ku:əle š'ti:ərdə'se:to, si še z'da:j z'mi:slən, ki sə 'ča:klo də pa'sa: 'ti:st ta 'xu:jš m're:s. [bri.]

Paršu je miesečni kontrol an infermiera Zita me je lepuo previzitala an raus! me je pošjala tu infermerijo! Tekrat moje kompanje so napravle te pravo precesijo. Gor na medle so nastaknile kartelane an so parše gledat, kuo stoji. [TK 1997]

Komitat je muoru na duzin vino pokušavat! Tist dan komitat se je zbrau tu

³⁵ Skubic (1997, 104) zagovarja mnenje, da je tovrstna zgradba prišla iz romanskih jezikov.

³⁶ V izreku, ki upoveduje dejanje v sedanjem času, prislovno določilo na besednoredno zaporedje ne vpliva. Zamenjata se samo položaja osebk in prislovnega določila. Primer: *Moj oče sadi oljke meseca marca. : Meseca marca sadi moj oče oljke.*

³⁷ Primeri: it.: *Stamattina Gianni è arrivato da Milano.*

it.: *Quest'anno i miei genitori sono già andati al mare.*

it.: *Così i bambini hanno trovato il loro piccolo gattino.*

furl.: *Stamatîne Gianni l'è rivât di Milan.*

furl.: *Chest'an i miei zenitôrs son za lâts al mâr.*

furl.: *Cusî i fruts jan cjatât il lôr gjatut.*

precesijo pred kletjo, na dva so nosil slamnate kandeke napri, za njen so nosil na luojtrah, ku marliča, presidenta, an po pot so litanijo molil. [TK 1997]

4.2 Členek v izhodišču

Enako pravilo kot za knjižni izrek s prislovnim določilom v izhodišču velja tudi za izrek s členkom v izhodišču, vendar se tu postavlja vprašanje romanskega vpliva, saj je taka stava mogoča tudi v knjižnem pogovornem jeziku.

Pa v malen cajtu je ratalo poznano po cietin sviete. Sevie tala je bla propaganda od fašistu. [NM]

Jə blo 'mo:čno, 'mo:čno mi'že:rəjsto. Se'vi:ada ū'sa:k s əpo'ma:ɣu po 'so:je.
[bri.]

4.3 Besedni red v večstavčni povedi z odvisnikom

Ko v knjižnem jeziku stoji odvisni stavek pred glavnim, se besedni red v glavnem stavku spremeni. Osebek se postavi za osebno glagolsko obliko oziroma za vez. V beneškoslovenskih govorih ostane struktura v glavnem stavku nespremenjena; osebek ostane na prvem mestu. Osebek odvisnika pa se postavi takoj za veznik in ne za pomožni glagol kot v knjižnem jeziku.

Kar sta se varnila, nona an nono sta imiela zadost sierka an nona bo kuhala polento celò zimò. [SS]

Kar je liepa ura, jest an Nina igramo z njimi cieu dan. [SS]

Kar je bla vičerja, otroc so pogledal tu lonac an so jal /.../. [SS]

Enako se osebek postavi takoj za veznik in pred vez tudi v odvisnem stavku.

Kar koša je puna, tata jo zadene an jo nesè v kliet. [SS]

Kadar sonce je že zahajalo za brieg, Giovanin je zašumeu pred hišo z novim ardečim avtam /.../. [NM]

V slovenskem standardnem jeziku takega modela gradnje zložene povedi ne poznamo, je pa to značilno za italijanščino in furlanščino, zato bi bila domneva o prevzemu vzorca gradnje od tod verjetna.³⁸

³⁸ Primeri: it.: *Quando sono ritornati, la nonna e il nonno hanno portato abbastanza granturco da poter preparare la polenta per tutto l'inverno.*

it.: *Quando il tempo è bello, io e Nina giochiamo con loro tutto il giorno.*

it.: *Quando era l'ora di cena, i bambini guardavano dentro nella pentola.*

furl.: *Cuant che son tornâs, i nonos jan partât tante blave par fâ la polenta par dut l'invîar.*

furl.: *Cuant ch'al timp l'è biêl, jo e Nina zuin cun lôr dût al dî.*

furl.: *Cuant che ere ore di zene, i fruts cjalavin dentri ta pignate.*

it.: *Quando il cesto è pieno, mio padre se lo mette sulle spalle e lo porta giù in cantina.*

furl.: *Cuant che il zei al è plen, gno pari si lu met su lis spalîs e lu puarte in cantine.*

4.4 Izpostavljeni stavčni člen

4.4.1 Izpostavljeni osebek

V gradivu smo naleteli na primere, v katerih se osebek glavnega stavka postavi pred odvisni stavek, ki mu glavni stavek sledi.

Don Petricig, ko je zagledu taljansko koriero, je paršu pruoit za nas pozdravit.

[NM]

Niešan Floreancig taz Hostnega, kar je šu za sudata, nie znu nič guorit po talijansko, ku narvič part naših beneških ljudi. [TK 1997]

Mi, za se rešit take štrafinge, muormo parvu spoznat človeika, ki je v nas.

[NM]

'Ti:ste 'či:špe, 'kə:də r sa b'li: kon'ča:ne, sa si k'li:cli pru'ne:le. [bri.]

4.4.2 Izpostavljeno prislovno določilo kraja/časa

Enako kot osebek se pred odvisnik lahko postavi prislovno določilo kraja ali časa glavnega stavka.

Donašnji dan, kar se tiče premoženja, se nie puno spremenilo, /.../. [TK 1997]

'To: pərnəs , kə r si 'ti:če 'sa.dja, smo γa 'mi:əl 'pu:xno, smo γa pər'da:jli tə'ku:ə, na 'tə:rx u Kə r'mi:n al pa smo γa 'tu:t 'lu:pli an 'po:le pə r'da:jli 'su:xo. [bri.]

V slovenskem knjižnem jeziku predstavlja izpostavljeni stavčni člen eno od oblik stavka z okrnjeno zgradbo. Do rabe take strukture ponavadi prihaja v govornem jeziku, in sicer takrat, ko govorec izbrani skladenjski vzorec začne izpolnjevati, vendar ga iz različnih vzrokov ne izpolni popolnoma. V knjižnem pisnem jeziku je možen je le v primerih, ko je »tisto, kar se že enkrat imenuje, v stavku povedano še s kazalnim zaimkom (izjemoma osebnim zaimkom): *Jurij, ta pa zna., V gore, tja gre moja pot., Učiti se, tega je dovolj med letom., Noč in dan se učiti, to je pa tudi pretirano., Izlet v planine, to je pa seveda druga stvar., Lepo nam je bilo tam, na morju.* (SS 2000, 634.)

Izpostavljeni člen v vlogi, kot se pojavlja v beneškoslovenskih govorih, poznamo v italijanščini in furlanščini.³⁹ Potemtakem najbrž lahko govorimo o jezikovnem vplivanju v obliki medjezikovne identifikacije,⁴⁰ kar pomeni, da so

³⁹ Tudi Skubic (1997, 112) je mnenja, da izločanje osebka iz nadrednega stavka in njegova stava na začetku izreka ni v duhu slovenskega jezika. V romanskih jezikih pa za to vidi dovolj primerov, zato domneva, da gre za skladenjski kalk po romanskem vzorcu.

⁴⁰ Termin medjezikovna identifikacija (interlingual identification), ki ga je uvedel Weinreich (1979, 7) zadeva tip interference, v jezikovnem stiku sicer zelo pogost in običajen, ki ne vključuje nobenega vidnega prenosa jezikovnih prvin. Pojavlja se lahko na vseh jezikovnih ravneh, vključno z glasoslovno, in ima lahko vpliv na vsebino in obliko jezikovne prvine. Za primer medjezikovne identifikacije v vsebini podaja Weinreich (1979, 7–8) primer angleških leksemov *foot* (stopalo) in *leg* (noga). Ruščina ne pozna enakopomenske delitve teh leksemov. Približno enako vsebino deli med tri lekseme: *nóžka* (noga pri pohištvu),

govorci na zahodni slovenski meji stavo, ki je v stičnih romanskih jezikih pogosta, sprejeli v jezikovni sistem svojega prvega jezika.⁴¹

5 Sklep

Iz obsežnega korpusa narečnih besedil je bilo razmeroma enostavno izpisati najpogosteje ponavljane besednoredne posebnosti. Veliko zahtevnejša je bila naloga ugotoviti, ali so te posebnosti interferenčne narave, ali torej izhajajo iz stičnih romanskih jezikov. Za nekatere domnevno romanske strukture v obravnavanih govorih se je izkazalo, da obstajajo ali so vsaj poznane tudi v slovenskem knjižnem jeziku ali v drugih slovenskih narečnih prostorih (na primer desna stava levega ujemalnega pridevniškega prilastka). V takih primerih bi težko govorili o interferenčnosti pojava. Veliko smiselneje bi bilo postaviti predpostavko, da gre za romanski vpliv na pogostnost rabe v diasistemu slovenskega jezika že poznane pojava, kar pomeni, da romanski jezik najbrž ni sprožil njegovega nastanka. To je prva osnovna ugotovitev pričujoče raziskave.

Druga osnovna ugotovitev zadeva razlike, ki izhajajo iz pravil govornega jezika nasproti pisnemu. Pri stavi pomožnega glagola denimo veljajo v zbornem jeziku druga pravila kot v govornem. V govornem jeziku pomožni glagol lahko uvede izrek, v zbornem tega ne more, razen v primeru izpusta vezniške ali naglašene besede/besedne zveze, za katerimi sicer navadno stoji. V italijanščini in furlanščini pa pomožni glagol lahko stoji v izhodišču oziroma je tak položaj celo normiran, torej je interferenčnost v stičnih slovenskih narečjih možna. Vendar po našem mnenju taka stava ne izvira od tod, ampak iz pravila slovenskega govornega jezika, ki to dopušča. O interferenčnosti pa lahko na drugi strani govorimo v primeru stave modalnega glagola v izhodišču, ki je v slovenskem govornem jeziku sicer možna, vendar ne zelo pogostna, je pa normirana v italijanščini in furlanščini.

nogá (cela živalska noga) in *fut* (čevljev kot merska enota). Leksemi so tako v vsakem od obeh jezikov drugače definirani. Toda pomenska podobnost med njimi lahko v jezikovnem stiku govorca napelje k medjezikovni identifikaciji recimo ruskega leksema *nogá* z angleškim *foot*. Identifikacija teh dveh leksemov ga lahko napelje k izreku kot *I have long feet* (Imam dolga stopala 'noge').

Za primer medjezikovne identifikacije v obliki pa Weinreich podaja poistovetenje zakonitosti besednega reda v angleščini in ruščini. Identifikacija stavčnočlenskih vzorcev lahko dvojezičnega govorca napelje h kršenju angleških besednorednih pravil s tvorbo izrekov tipa osebek + predmet+ glagol, primer: *I him see*, ki sicer v ruščini ali slovenščini predstavlja eno od možnih besednorednih uresničitev, v angleščini pa grobo krši besednoredno paradigmo. Funkcija besednega reda je v teh dveh jezikih različna, v angleščini je pomenskosprednjenjalna, v ruščini pa po Weinreichu (1979, 8) le stilistična oziroma besedilnospreminjalna.

⁴¹ Primeri: it. *Don Petricig, quando ha visto la corriera italiana, è venuto vicino per salutarci. it.: Oggi, per quanto riguarda la proprietà, non è cambiato molto.*
furl.: *Don Petricig, quant ch'al â viodût la coriere taliane, l'è vignût dongje a saludanus.*
furl.: *Vuê, par chel che riguarde la proprietât, nol è cambiât nuje.*

Literatura

- Beaugrande, Robert de, Dressler, Wolfgang Ulrich, Derganc, Aleksandra, Miklič, Tjaša, 1992, *Uvod v besediloslovje*, Ljubljana, Park.
- Benacchio, Rosanna, 1996, *A proposito dell'articolo determinativo in sloveno: la testimonianza del Catechismo resiano del Settecento*, *Studi slavistici in onore di Natalino Radovich*, A cura di Rosanna Benacchio e Luigi Magarotto, Università degli Studi Ca' Foscari di Venezia.
- Breznik, Anton, 1908, *Jezikoslovne razprave* (1982: Izbral in uredil Jože Toporišič, Ljubljana, Slovenska matica).
- Dardano, Maurizio, Trifone Pietro, 2001⁵, *La nuova grammatica della lingua italiana*, Zanichelli.
- Dapit, Roberto, 2002, Hišna imena v zgornji Terski dolini, *Med dialektologijo in zgodovino knjižnega jezika*, ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh in Zinka Zorko, Maribor, 185–195.
- Faggin, Giorgio, 1997, *Grammatica friulana*, Ribis.
- Ferluga-Petronio, Fedora, 1989, Ob primerjanju latinskih, italijanskih in slovenskih besedil v Črnjejskem rokopisu, *Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Jug-Kranjec, Hermina, 1981, O pomenski in stilni vlogi besednega reda pri oblikovanju sporočilne perspektive povedi, *JiS* 27, 37–42.
- Maiden, Martin, Robustelli, Cecilia, 2000, *A Reference Grammar of Modern Italian*, NTC Publishing Group.
- Marchetti, Giuseppe, 1952, *Lineamenti di grammatica friulana*, Udine, Società filologica friulana »G. I. Ascoli«.
- Merkù, Pavle 1999, Spremešanje jezikov v terskem besedotvorju: izomorfija, heteromorfija in polimorfija, Maribor, *Logarjev zbornik*, 186–201.
- Murko, Matija, 1892, Enklitike v slovenščini, Ljubljana, *Letopis Matice slovenske*.
- Ožbot, Martina 1995, Romanske jezikovne prvine v besedilu Rapsodija v treh stavkih Mirana Košute, *JiS* 41/7–8, 379–385.
- Pogorelec, Breda, 1988/89, *Predavanja iz skladnje, Zapiski*.
- Skubic, Darija, 1998, Primerjava razprave A. Breznika Besedni red v govoru (1908) s poglavjem Coherence v delu T.A. van Dijka Text and Context (1976). *JiS* 47/6, 73–88.
- Skubic, Mitja, 1984, Romanski jezikovni vplivi v tržaški knjižni slovenščini, *Jezik Borisa Pahorja, Linguistica* 24, 315–334.
- Skubic, Mitja, 1985, Interferenze linguistiche sintattico-semantiche slavo-romanze sui territori limitrofi, *La lingua di Alojz Rebula*, Pisa, *Incontri linguistici* 10, 81–103.
- Skubic, Mitja, 1986, Interferenze linguistiche slavo-romanze, *La lingua di Novi Matajur, Linguistica* 26, 59–69.
- Skubic, Mitja, 1987, *Romanske jezikovne prvine v jeziku slovenskih časopisov na Goriškem*, Institut für Slawistik der Universität Salzburg.
- Skubic, Mitja, 1990, Skladenjski kalki romanskega izvora v zahodnih slovenskih govorih. *SAZU, Razprave* 13, 153–161.

- Skubic, Mitja, 1991, Interferenze sintattiche di origine romanza nelle parlate slovene occidentali. La strutturazione del sintagma aggettivale, della frase, del periodo, *Linguistica* 31, 361–365.
- Skubic, Mitja, 1996, *Uvod v romansko jezikoslovje*, Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za romanske jezike in književnosti.
- Skubic, Mitja, 1997, *Romanske jezikovne prvine na zahodni slovenski jezikovni meji*, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Spinozzi Monai, Liliana, 1996, *Il clitico soggetto del friulano: un caso di calco sintattico in area slavo-romanza come modello di un'ipotesi ricostruttiva*, Terza raccolta di saggi dialettologici in area italo-romanza, A cura di Giovan Battisti Pellegrini, Padova, Centro di studio per la dialettologia Italiana.
- Toporišič, Jože, 1967, Besedni red v slovenskem knjižnem jeziku, SR 15/1–2, 251–274.
- Toporišič, Jože, 1982, *Nova slovenska skladnja*, Ljubljana, DZS.
- Toporišič, Jože, 1984², *Slovenska slovnica*, Maribor, Obzorja.
- Toporišič, Jože, 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana, Cankarjeva založba.
- Toporišič, Jože, 1995, Besedilna skladnja, SR 43/1, 13–23.
- Toporišič, Jože, 2000⁴, *Slovenska slovnica*, Maribor, Obzorja.
- Vidovič Muha, Ada, 1993, Breznikov jezikoslovni nazor v njegovi razpravi o besednem redu, SR 41/4, 497–507.
- Weinreich, Uriel, 1979, *Languages in Contact, Findings and Problems*, The Hague, Paris, New York, Mouton Publishers.
- Zof, Fausto, 1999, *Gramatiche pratiche de lenghe furlane*, Editrice »Leonardo« Pasian di Prato (Udine).
- Zorko, Zinka, 1994, Besedni red v severovzhodnih slovenskih narečjih, Ljubljana, *Zbornik Slavističnega društva Slovenije* 4, 47–55.
- Zorko, Zinka, 1995, *Narečna podoba Dravske doline*, Maribor, Kulturni forum Maribor.
- Zorko, Zinka, 1998, *Haloško narečje in druge dialektološke študije*, Maribor, Kulturni forum Maribor.
- Zuljan Kumar, Danila 2002, Stava členkov v beneškoslovenskih govorih, *Med dialektologijo in zgodovino knjižnega jezika*, ur. Marko Jesenšek, Bernard Rajh in Zinka Zorko, Maribor, 98–108.

Some Peculiarities in the Word Order of the Nadiža and the Briško Dialects Summary

The article on the word order in the Nadiža and the Briško dialects analyzes the deviations from the standard Slovenian language for the nominal phrase, for the position of free clitics in a sentence and for the order of clitics within a string. Some other dialectal peculiarities in word order were analyzed as well.

In the nominal phrase there is a difference in the position of the attributive

*adjective in agreement with the headword within the nominal phrase. In the Nadiško and the Briško dialects this may be placed before or after the headword without changing the meaning of the whole phrase ('Pu:xno sə 'jə:dlo kam'pi:ər 'tu:čən/ 'tu:čən kam'pi:ər). Further on, specific features can be seen in expressing classification. In these dialects it is expressed with a prepositional structure positioned after the headword—without agreement with it (Gor u briegu u jesen vidimo vse puno **drievi s sadjam**.) In the standard language the premodifier which is in agreement with the headword may also denote possession, whereas in the above dialects the possession is expressed with a prepositional structure in the postmodifying position—without agreement with the headword ('Ma:ma, vi:əš 'či:ə jə 'ti:tst kla'bu:k od 'Ke:kca?).*

*In the standard language the clitics cannot stand at the beginning of an utterance, the exception being the ellipsis of a conjunction, a stressed word or a phrase which the clitic usually follows. In the speeches of Venetian Slovenia it is possible to begin utterances with verbal clitics (**Bota** imiel parložnost pregledat puno liepih kraju Provence.) and pronominal clitics (**Jəx** jə sp'ra:vu na 'kə:nt lix on.), and besides those also the stressed forms of personal pronouns (**Njim** želmo, de bi živiela še puno liet zdravi an veseli an de Lino bi Bugu ženu.) and modal verbs may occur ('**Mu:ərəš** 'di:ələt z ɣ'la:vu, ne z no'ɣa:mi.).*

*The position of clitics within a string is specific because pronominal clitics are put with the verb (I.../ an oni so muorli **ga** buogat.), the standard position for individual pronominal clitics may be shifted (Si'vi:əda ɥ'sa:k jə 'mi:əɥ st'ra:x, də na po're:či škər'to:c **mu**.) or the negative particle ne 'not' may be shifted from its standard position (Takuo jest na njih prestoru **bi ne** ušafala tisto muoč za tako življenje, ki so one imiele tenčas.).*

*The word order is stable. An utterance describing a past or a future action is introduced by an adverbial adjunct or by a particle ('**Mi:əscə 'ma:rča 'mu:əj 'ta:ta jə po'sə:du** 'u:əlke., Jə blo 'mo:čno, 'mo:čno mi'že:rə jsto. **Se'vi:əda ɥ'sa:k sə po'ma:ɣu po 'so:je**.) and by the word order in the compound sentence with a dependent clause. When the dependent clause is put before the main clause the word order of the latter remains unchanged. The subject remains at the beginning (Kar je liepa ura, **jest an Nina igramo z njimi cieu dan**.) The position of the subject in the dependent clause is the same as in a declarative sentence—it is preceded only by a conjunction (**Kar koša je puna**, tata jo zadene an jo nesə v kliet.).*

*The emphasized sentence element is also worth mentioning. Contrary to the word order in the standard language the subject and the adverbial adjunct may be positioned before the dependent clause (**Don Petricig**, ko je zagledu taljansko koriero, je paršu pruoč za nas pozdravit., **Donašnji dan**, kar se tiče premoženja, se nie puno spremenilo.).*

For some of the deviations from the standard language it may be assumed that they are results of interference with Romance languages, their origin being in fundamentally different language systems, for others, though, it may be assumed that they are autochthonous, or originating from the same language system.